

УДК 061.66.37

Н. О. Максимовська

**ПЕДАГОГІЧНИЙ КОНСАЛТИНГ ЯК ФАКТОР ОПТИМІЗАЦІЇ
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ
ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА**

Система вищої освіти в умовах інформаційного суспільства знаходиться на піку реформування і вимагає обґрунтування виважених педагогічних технологій регулювання освітнього процесу та підвищення ефективності набуття професійних компетентностей студентами як майбутніми професійними та соціальними лідерами. Актуалізується процес трансформації моделі вищої освіти від такої, що переважно транслює знання та формує навички фахової діяльності, до супроводу студента у процесі самостійного професійного зростання та набуття соціальної зрілості. За таких умов консалтингова допомога набуває питомої ваги у процесі навчально-виховної діяльності.

Розвиток системи вищої освіти в умовах інформаційного суспільства прогнозують К. Астахова, Е. Михайлова, С. Савченко; консалтинг як явище досліджують І. Дужак, О. Посадський, Л. Растамханова, Т. Сосніна та ін., управлінський аспект консалтингу став предметом розгляду В. Вербицького, П. Капустіна, П. Клопотовської; особливості педагогічного консультування обґрунтовують Т. Білошицька, Н. Стяглик, Д. Тарасов; консалтинг в освіті вивчають Н. Василенко, С. Воровщиков, С. Шмалей; специфіку консультативної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах визначають М. Певзнер, Н. Попова, Т. Потьомкіна, І. Чечель; соціально-педагогічне консультування розглядають Н. Краснова, Е. Крюков, О. Пожидаєва, І. Самсонова, С. Харченко та ін.

Однак, в сучасних умовах інформаційного суспільства актуалізуються дослідження щодо концептуалізації педагогічного консалтингу освітнього процесу у вищих навчальних закладах. Отже, метою статті є розгляд особливостей організації консалтингової діяльності у закладах освіти вищого рівня.

Сучасний соціальний простір стрімко наблизився до нового якісного стану – цивілізації, основою розвитку й існування якої є особлива нематеріальна субстанція, що називається «інформацією», яка має властивість взаємодії як з духовним, так і з матеріальним світом людини. Розуміння сутності нового суспільства полягає в тому, що, з одного боку, інформація формує матеріальне середовище життя людини, відіграючи роль інноваційних технологій, комп'ютерних програм, телекомунікаційних систем тощо, а з іншого, – є основним засобом міжособистісних взаємин, постійно виникаючи, видозмінюючись і трансформуючись у процесі переходу від однієї людини до іншої. Зокрема, інформація є важливим стимулятором зміни якості життя, форм

праці та відпочинку, системи освіти, що перебуває під значним впливом досягнень у сфері інформації та знань. У такий спосіб інформація одночасно визначає соціокультурне життя людини та її матеріальне буття, що потребує адекватних механізмів відповідного регулювання й гармонізації соціального розвитку суб'єктів соціуму.

Специфічним для постіндустріального соціуму є те, що створюється глобальний інформаційний простір, здатний забезпечити нову якість життя; збільшується питома вага інформаційно-комунікативних технологій; з'являються якісно нові комунікацій та засоби ефективної інформаційної взаємодії людей на засадах зростаючого доступу до національних і світових інформаційних ресурсів; виникає потреба задоволення зростаючих людських потреб в інформаційних продуктах і послугах [5].

Стрімкий прогрес інформаційного суспільства спричинив інтенсифікацію процесів глобальної інтеграції в усіх сферах життєдіяльності соціальних суб'єктів, зокрема економічній, політичній, культурній, освітній. Усеосяжні глобалізаційні тенденції актуалізують глобальні проблеми, серед яких найактуальніші: геополітичне розшарування регіонів планети, криза світової економіки, екологічні негаразди, як наслідок – погіршення стану природного людського середовища, хвороби, міграція, тероризм, безробіття, зубожіння тощо. Передбачуваним є негативний соціальний результат цих проблем, який полягає в соціальному нігілізмі, безвідповідальності, знедуховленні, що призводить до порушення процесу позитивного соціального розвитку особистості на різних рівнях соціуму [3; 5; 6].

В новітніх соціально-культурних умовах особливого значення набуває місія вищих навчальних закладів і студентства як соціального суб'єкта, яке є безпосереднім учасником розбудови нового інформаційного середовища. Наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. вчені визначають статус вищих навчальних закладів та студентства в умовах інформаційного суспільства. На думку Е. Гідденса, дедалі актуальнішою стає наднаціональна роль університетів. Сучасні університети формують певну «космополітичну» генерацію, яка відіграє вирішальну роль у майбутньому розвитку Європи, зокрема щодо вивчення культур, вирішення проблем відчуження, оскільки на регіональну та національну культуру здійснюється великий тиск. Під загрозою опинилися моральні та духовні цінності, які традиційно слугували опорою суспільстві [3]. Отже, заклад вищої освіти й суб'єкти, котрі беруть участь у навчально-виховному процесі, стають спільнотою, яка за результатами сумісної діяльності не тільки утримується на тому ціннісному й освітньому рівні, якого потребує нова інформаційна реальність, але й сприяє активізації творчого потенціалу. Серед загальних глобальних інтеграційних процесів саме вища освіта має здійснювати відповідальну місію: підготувати фахівців з творчими та нестандартними підходами до вдосконалення соціальної дійсності.

В умовах побудови глобальної культури людства заклад вищої освіти й студентство як соціальний суб'єкт мають виконувати роль авангарду у процесі збереження культурної ідентичності різних народів та просування національних і державних спільнот до безвіктимної глобальної інтеграції на основі загальнолюдських цінностей. Х. Ортега-і-Гассет зважає на те, що «культура – це життєва система ідей кожної епохи. Порівняно із середньовічним, сучасний університет майже повністю відмовився від викладання або передавання культури, чим ускладнює професійну освіту, яка є його зародком, та розширює дослідницьку діяльність» [7, с. 33]. Вочевидь, це породжує жорстокість, наслідки якої нині отримує Європа. Професіоналізм та спеціалізація, які не врівноважені, позбавили цілісності європейську людину, котрій більше нічого бажати [там само]. Водночас Х. Ортега-і-Гассет застерігає не стати «людиною маси», тобто не відмовитися від зусиль щодо побудови власного життя та не перетворитися в результаті навчання на «цивілізованого варвара» – вузького спеціаліста, не здатного виконати завдання покоління відповідно до вимоги часу [7, с. 12]. Тобто культура завжди ширша за професійний розвиток, і долучення до загальнокультурних цінностей є контекстом вищої освіти та одним з її провідних завдань. Оскільки культура прагнень, бажань реалізується непримусовими засобами, консалтинг як інноваційна технологія вдосконалення вищої освіти може розглядатися як фактор розбудови сприятливого освітнього середовища та становлення студентства як суб'єкта соціальної взаємодії в цьому процесі.

Розширення інформаційного простору відбувається динамічно, але здебільшого стихійно, що актуалізує демократичні соціально-виховні механізми регулювання його впливу на різні аспекти життєдіяльності студентства. В нашій країні ситуація характеризується тим, що система вищої освіти одночасно виконує три відповідальні завдання – сприяти відбудові національної держави, інтегруватися до євроспільноти, стати суб'єктом розбудови інформаційного суспільства, не втративши при цьому власної самобутності та культури. Отже, сучасний заклад вищої освіти концентрує в собі ці зобов'язання, перебуває в інформаційному середовищі, яке дедалі усталюється, нівелює межі між освітою та соціально-культурним простором, робить його відкритішим, ніж раніше, що потребує відповідного вдосконалення мети, завдань, змісту, методів та форм організації освітнього процесу. У зв'язку із цим студентська молодь, яка є рівноправним суб'єктом цієї соціально творчої діяльності, виконує, окрім традиційних завдань, місію інтеграції в постіндустріальне суспільство й провідну суспільну роль креативного лідера.

Законодавство визначає вищу освіту як сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-естетичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у вищому навчальному закладі (науковій установі) у відповідній галузі знань за

певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти [8]. В сучасному законодавстві щодо вищої освіти переважає ціннісно-компетентнісний підхід до створення умов у вищому навчальному закладі для набуття освіти високої якості. Так, компетентність – динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну діяльність.

Фактором розвитку компетентності, оптимізації освітнього процесу, тобто надання йому найвигідніших характеристик, співвідношень, вибір варіанту, який надасть якісніші результати, стає процес консультаційного супроводу учасників освітнього процесу, тобто консалтингової діяльності на різних рівнях його здійснення. Оптимізація передбачає врівноваження всіх факторів, які впливають на здійснення освітньої діяльності: глобальних, регіональних, локальних, організаційних, суб'єктних. Таким чином, на часі запровадження педагогічного консалтингу в закладі вищої освіти.

У широкому смислі консалтинг це вид інтелектуальної діяльності, основне завдання якої полягає в аналізі, обґрунтуванні перспектив розвитку і використанні інновацій в певній сфері життєдіяльності. Консалтинг частіше за все асоціюється з юридичним консультуванням, політичним, профорієнтаційним бізнесовим та управлінським. В той же час, консалтинг, консультування, інформаційний супровід невід'ємно супроводжувало розвиток системи освіти в історії. Порада, настанова, стимулююча бесіда та інші види взаємодії, які надавали змогу поглибити знання, поширити світогляд вихованців створювали підґрунтя освітнього процесу на будь-якому рівні.

Традиційно педагогічний консалтинг трактується як інноваційна технологія розвитку педагогічних кадрів та допомоги сім'ї щодо вирішення проблем, пов'язаних з навчально-виховною діяльністю, а також супровід учня в освітньому процесі [1, с. 74]. На нашу думку, це доволі вузьке розуміння не охоплює вплив соціального середовища та партнерства і концентрується здебільшого на рівні середньої освіти. Не ототожнюючи педагогічне консультування із консалтингом в освіті, зазначимо, що останній презентує інституціональний підхід, який доповнює обмежену сутність педагогічного розуміння консалтингової діяльності.

Консалтинг в освіті, який є складовою педагогічного консалтингу в широкому сенсі, розгалужується з урахування специфічних тенденцій, які обумовлюють цей процес. Так, Н. Василенко визначає наступні: технічний прогрес, що приводить до ускладненню вирішення проблем взаємозалежності, добробуту, освіти, лідерства, прийняття рішень і, як наслідок, підвищення потреби у співробітництві між окремими людьми та групами; криза людських ресурсів, що виявляється в їх нерациональному користуванні, зокрема недостатній увазі особливостей етнічних меншин, жінок, молоді, людей з обмеженими можливостями,

осіб похилого віку, без освіти; наявність консалтингових можливостей працівників різного рівня, що проявляються у потенційних навичках консультантів, тренерів, викладачів, інструкторів, радників і за умови відповідного навчання можуть виконувати функції внутрішніх консультантів у своїх організаціях і групах [2].

Діалектика педагогічного консалтингу в освіті виявляється у тому, що, з одного боку, власне освітні структури здійснюють послуги консалтингового характеру різним організаціям та групам населення, з іншої – ці структури та педагогічні працівники освітньої сфери можуть бути споживачами консалтингу в сферах професійного зростання та особистісного розвитку, ресурсного забезпечення навчального процесу та наукових досліджень, позиціонування на ринку освітніх послуг та ін.

Фахівці (Н. Василенко, В. Сидоренко, Д. Тарасов) до освітніх установ, що здійснюють консалтинг відносять вищі навчальні заклади, науково-освітні центри, агентства. Вони можуть надавати такі види консалтингових послуг: допомога у розробці програм розвитку шкіл, коледжів, вузів за посередництвом корпоративного, групового та індивідуального консультування та навчання; здійснення інноваційних розробок в області освіти дітей та дорослих у межах державного замовлення та згідно з контрактами з різними установами; проведення різних видів діагностування та локальних соціально-педагогічних досліджень для освітніх установ інноваційного типу та експериментальних майданчиків з метою узагальнення досвіду і визначення перспективних напрямів розвитку; підтримка в узагальненні та представленні результатів експериментальної роботи у сфері освіти, зокрема корпоративного навчання та дистанційних технологій; психолого-педагогічний аудит та незалежна гуманітарна експертиза технологій та засобів навчання; інформаційна підтримка оформлення заявок на гранти в сфері освіти та різних областях наук; допомога учням різного віку та їх родинам у виборі освітніх маршрутів та вирішенні проблем, що пов'язані із утрудненнями в навчанні; реалізація різних програм підвищення кваліфікації співробітників, зокрема індивідуальних та групових стажувань і підготовка т'ютерів; послуги по науково-методичному супроводу досліджень у різних наукових галузях; розробка інформаційних ресурсів, зокрема Інтернет-сайтів, щодо питань освіти та просвіти; наукова, методична та організаційна допомога у проведенні конференцій з проблем освіти [2; 9; 11].

У зв'язку з вищезазначеним кожен заклад вищої освіти є суб'єктом консалтингового процесу водночас із потребою здійснення внутрішнього консалтингу. Відтак, педагогічний консалтинг сполучає в собі елементи організаційного, управлінського, психологічного, соціально-педагогічного. В умовах посилення культуротворчої місії закладу вищої в добу інформатизації та глобалізації, завданнями педагогічного консалтингу є: по-перше, консультування керівників щодо концептуальних засад трансформації закладу в нових соціально-культурних умовах, організаційних чинників здійснення цього процесу;

по-друге, надання консультаційних послуг професорсько-викладацькому складу, що ґрунтуються на сучасних досягненнях педагогічної науки; по-третє, поради та настанови студентству на різних етапах навчання у вищому навчальному закладі (адаптація першокурсників, професійне влаштування представників старших курсів, активізація студентського самоврядування); по-четверте, психологічне консультування учасників освітнього процесу; по-п'яте, соціально-педагогічний консалтинг з метою ефективного супроводу студентів у процесі соціалізації, налагодження міжособистісних, групових зв'язків, партнерських взаємин з різними інституціями соціуму, розвитку соціальної культури в сучасних умовах; по-шосте, перетворення закладу вищої освіти на відкрите середовище консалтингової допомоги (наукової, методичної, освітньої).

Підвищується питома вага інформаційних, зокрема дистанційних, послуг, що потребує додаткової уваги до новітніх технологій та засобів комунікації, в яких не тільки викладачі, але й студенти можуть брати активну участь і консультувати представників інших вікових і соціальних груп. Це сприятиме трансляванню моделей соціально-позитивної поведінки, наприклад, профілактиці ейджизму (вікової дискримінації) та долученню студентської молоді до соціально-позитивної активності (громадської діяльності, волонтерства) в статусі її ініціатора та суб'єкта.

Змінюватимуться не тільки завдання та зміст консалтингових послуг, але й його форми. Традиційні для вищого навчального закладу консалтингові заходи (нарада, методичний семінар, консультація та ін.) змінюватимуться на новітні та інтерактивні (Інтернет-конференція, ведення тематичного блогу, інтелектуально-просвітницький тренінг, евристичний квест та ін.), використовуватимуться форми роботи, які запозичуються з інших видів професійної діяльності (технологія «рівний-рівному», робота у відкритому соціальному середовищі територіальної громади).

Таким чином, в умовах інформаційного суспільства актуалізується запровадження педагогічного консалтингу як фактору оптимізації освітнього процесу у вищому навчальному закладі. Інформатизація та глобалізація суспільної взаємодії посилює культуротворче значення вищої школи, поглиблює взаємозв'язок консультативної діяльності в самому навчально-виховному середовищі установи та здійснення консалтингових послуг представниками професорсько-викладацького складу іншим споживачам. В цьому процесі особлива увага приділяється консалтинговому супроводу студентської молоді, яка потребує недирективного керівництва і може стати інтелектуальним ресурсом консультативної допомоги у інформаційному середовищі. Перспективою подальшого дослідження є обґрунтування оптимальних механізмів та запровадження моделі консалтингової служби у вищому навчальному закладі, розробка методичного забезпечення її діяльності як на внутрішньому рівні закладу вищої освіти, так і з метою забезпечення соціального партнерства у сфері консалтингу.

Список використаної літератури

1. Білошицька Т. Порівняльний аналіз психологічного та педагогічного консультування / Т. Білошицька // Педагогічний дискурс. – 2013. – Вип. 14. – С. 73–78. **2. Василенко Н. В.** Консалтинг в освіті: навч. посібник / Н. В. Василенко. – СПб.: КультИнформПресс. – 2011. – 274 с. **3. Гидденс Э.** Ускользающий мир: как глобализация меняет нашу жизнь: [пер. с англ.] / Э. Гидденс. – М.: Весь Мир, 2004. – 116 с. **4. Дворжак В.** Роль образования и науки в процессе мировой глобализации / В. Дворжак // Проблемы теории и практики управления. – 2002. – № 2. – С. 123–127. **5. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості: аналіт. доп.** / Д. В. Дубов, О. А. Ожеван, С. Л. Гнатюк. – К.: НІСД, 2010. – 64 с. **6. Михайлева Е. Г.** Интеллектуальная элита в матрице современных цивилизационных изменений: монография / Е. Г. Михайлева. – Харьков: Изд-во НУА, 2007. – 576 с. **7. Ортега-и-Гассет Х.** Миссия университета / Х. Ортега-и-Гассет; пер. с исп. М. Н. Голубевой; ред. перевода А. М. Корбут; под общ. ред. М. А. Гусаковского. – Минск: БГУ, 2005. – 104 с. **8. Про вищу освіту:** Закон України від 1 лип. 2014 р. № 1556 // Відом. Верховної Ради України. – 2014. – №37/38. – Ст. 2004. **9. Сидоренко В. В.** Педагогічний коучинг як інноваційна технологія науково-методичного супроводу професійно-особистісного розвитку вчителя в системі післядипломної освіти / В. В. Сидоренко // Наукова скарбниця освіти Донеччини. – Донецьк. – 2014. – № 3 (14). – С.13–19. **10. Соснина Т. В.** История возникновения и развития консалтинга / Т. В. Соснина // Управление образованием: теория и практика. – 2013. – №2. – С. 129–144. **14. Тарасов Д. А.** Некоторые вопросы управления знаниями в системе высшего профессионального образования / Д. А. Тарасов // Интеллект. Инновации. Инвестиции. – 2008. – № 3. – С. 80 – 82. **15. Шмалей С. В.** Развитие управлінського консалтингу у системі освіти / С. В. Шмалей // Проблеми сучасної педагогічної освіти. – Ялта. – 2006. – Вип. 9. – С.76–83.

Максимовська Н. О. Педагогічний консалтинг як фактор оптимізації освітнього процесу закладу вищої освіти в умовах інформаційного суспільства

У статті розглядається консалтингова діяльність як один з механізмів вдосконалення освітнього процесу вищого навчального закладу, який в умовах інформаційно-глобалізаційних трансформацій сприяє оптимізації педагогічного процесу. Консалтинг розуміється як вид інтелектуальної діяльності, основне завдання якої полягає в аналізі, обґрунтуванні перспектив розвитку і використанні інновацій в певній сфері життєдіяльності. Діалектика педагогічного консалтингу в освіті виявляється у здійсненні послуг консалтингового характеру різними організаціями та групами населення, водночас педагогічні працівники

освітньої сфери можуть бути споживачами консалтингу у галузі професійного зростання та особистісного розвитку.

Ключові слова: педагогічний консалтинг, інформаційне суспільство, заклад вищої освіти, студентська молодь.

Максимовская Н. А. Педагогический консалтинг как фактор оптимизации образовательного процесса учреждения высшего образования в условиях информационного общества

В статье рассматривается консалтинговая деятельность как один из механизмов совершенствования образовательного процесса высшего учебного заведения, который в условиях информационно-глобализационных трансформаций способствует оптимизации педагогического процесса. Консалтинг понимается как вид интеллектуальной деятельности, основной задачей которой является анализ, обоснование перспектив развития и внедрение инноваций в определенной сфере жизнедеятельности. Диалектика педагогического консалтинга в образовании состоит в реализации услуг консалтингового характера разным организациям и группам населения, одновременно педагогические работники образовательной сферы могут быть потребителями консалтинга в области профессионального роста и личностного развития.

Ключевые слова: педагогический консалтинг, информационное общество, учреждение высшего образования, студенческая молодежь.

Maksymovska N. Pedagogical Consulting as a Factor of Optimizing Education Process of a Higher Education Institution Under Conditions of Information Society

The article reviews consulting as one of the mechanisms of improving education process of an education institution under conditions of society's informational and globalizational transformation. It was found out that qualitatively new types of communication and effective information interaction means emerge based on increasing availability of national and global information resources. Under conditions of forming humanity's global culture, a higher education institution must act as a vanguard in preserving various peoples' cultural identity and encouraging national and state communities to integrate based on humankind's values. Consulting is viewed as a type of intellectual activities, main task of which is to analyze, substantiate the perspectives of development and use innovations in a certain field. A justification was given to dialectics of pedagogical consulting revealing itself in education through, on one hand, education organizations' provision of consulting services to various organizations and population groups, and on the other – through these institutions and pedagogical workers of an education field being, in some cases, consumers of consulting in the fields of professional growth and personal development, resource provision of education process and scientific research, and positioning on the market of

education services etc. The paper proves that the amount of information services, particularly distance services, increases, which requires additional focus on newest information technologies and communication tools that can be used by teachers and students in order to consult members of other age and social groups.

Key words: pedagogical consulting, information society, higher education institution, student youth.

Стаття надійшла до редакції 26.08.2016 р.

Прийнято до друку 30.09.2016 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Рижанова А. О.

УДК 378.147:004.7

О. І. Мальцева

МЕТОДИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ВНЗ

Дистанційна освіта характеризується як якісно новий, прогресивний вид навчання, що виник в останній третині ХХ ст. завдяки новим технологічним можливостям, які з'явилися внаслідок інформаційної революції, і на підставі ідеї відкритої освіти. В основу цього виду навчання покладено самостійну інтерактивну роботу студента зі спеціально розробленими навчальними матеріалами.

На сьогодні, у розвинутих країнах світу показники розповсюдження дистанційного навчання в загальному освітньому процесі є надзвичайно високими. Наприклад, у Англії він становить 56%, Німеччині – 61%, Франції – 59%, США – 58%, Канаді – 65% [1].

Широке поширення дистанційних видів освіти пояснюється вагомими перевагами віддаленого навчання: можливість організації занять у важкодоступних районах, для людей з особливими потребами, можливість навчання в закордонних вузах; можливість повноцінного заочного навчання студентів у ВНЗ; можливість занять під час епідемії або при складних погодних умовах, індивідуальний підхід до навчання кожного учня (студента), лояльний підхід до часу навчання, можливість самостійного навчання, придбання другої спеціальності, додаткових знань, зниження витрат на навчання, загальна доступність навчання (осіб будь-якого віку, рівня освіти, професійної підготовки, в будь-якому місці планети, де є комунікативний зв'язок).

На початку ХХІ століття дистанційна освіта почала набувати популярності і в Україні, про що свідчить зростання кількості наукових публікацій присвячених цій формі навчання. У роботах О. Андрєєва, В. Кухаренка, А. Мінакова, В. Овсяннікова, Є. Полата, О. Рибалка, В. Солдаткіна та інших здійснено аналіз і узагальнення досвіду